

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ: ІНТЕРАКТИВНИЙ ПІДХІД

Формування людини XXI століття проблема дуже актуальна і відповідальна. Це стосується всіх верств населення у світовому масштабі. Особливу ж увагу заслуговує підготовка вчителя. А саме, підготовка вчителя початкової ланки, оскільки з 1 по 4 клас він викладає основні предмети (мову, математику, природознавство, читання, працю) за рідким виключенням, коли інші предмети (фізичне виховання, музику) викладають інші фахівці. Тому вчитель початкових класів є універсальним (не цурайтесь такого слова). У процесі навчання він не тільки дає знання своїм учням, а вчить мислити, розмірковувати, самостійно розв'язувати будь-які складні питання і життєві ситуації. Разом з тим вчитель виховує своїх учнів на прикладі програмних творів, математичних задач, і насамперед, своїм особистим прикладом. Тому сьогодні так гостро стоїть проблема підготовки педагогічних кадрів для загальноосвітньої школи і початкової зокрема.

Традиційна система вищої освіти з усіма її перевагами сьогодні терпить великих змін. Цільова орієнтація професійної освіти на кінцевий результат обумовила необхідність проектування стандартів професій. І сьогодні ми готуємо вчителя початкової ланки відповідно до Державних стандартів.

Державні стандарти передбачають:

- урахування європейського рівня вимог до вищої освіти, що сприятиме більш повному входженню України до світового освітнього простору;
- гуманістичне спрямування освіти, нормативна частини якої забезпечується обов'язковим вивченням соціально-гуманітарних дисциплін: права, екології, етики, філософії, світової та вітчизняної культури тощо;
- надання гуманістичної спрямованості фундаментальним і спеціальним дисциплінам;
- забезпечення європейського рівня формування освіти та вироблення професійних навичок, виховання гармонійно розвиненої, соціально активної толерантної людини з високими духовними якостями, здатної до саморозвитку і самовдосконалення;
- впровадження ступеневої системи вищої освіти і введення нових освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр» [7].

Змістоутворюючими одиницями професійних стандартів є оволодіння студентами змістом навчання, умінням навчатись, самовизначання, самореалізація, соціалізація і розвиток індивідуальності. Формування таких якостей у тих, хто навчається (студентів) буде сприяти посиленню фундаментальної підготовки спеціалістів. Для того, щоб вище названі якості стали факторами фундаменталізації професійної освіти, необхідно визначити їх структуру і склад, а найголовніше – виявити ефективні освітні технології, через застосування яких буде формуватись професіоналізм майбутнього вчителя.

На нашу думку до ефективних освітніх технологій можна віднести ті, які в своєму кінцевому результаті передбачають формування особистісних якостей і неперервний розвиток особистості тих, хто навчається. Основним ядром сучасної освіти є особистісно-орієнтоване навчання. Його й повинні забезпечити певні освітні технології.

У підручнику з педагогіки вищої школи автори зазначають закономірності особистісно орієнтованої освіти .

1. Якщо під час проектування традиційного процесу навчання предмета є фрагмент змісту навчання і його діяльнісно-процесуальне забезпечення, то в особистісно орієнтованій освіті елементом проектування стає *подія в житті особистості*, яка дає цілісний життєвий досвід, в якому знання – його частина.

2. Проектування навчання стає предметом спільної діяльності вчителя й учнів, а діалог є способом життєдіяльності *суб'єктів* освіти.

3. Згладжується межа між змістовим і процесуальним аспектами навчання: *процес у вигляді діалогу, пошуку, гри* стає джерелом особистісного досвіду.

4. Навчання втрачає риси штучного прояву та зовнішньої регламентації і наближується до природної життєдіяльності людини.

5. З'являються риси *міжособистісного, міжсуб'єктного спілкування*, педагог не функціонер, оскільки його внутрішній світ стає складовою змісту освіти.

6. Текст як фрагмент засвоєної культури усвідомлюється через контекст (орієнтування на актуалізацію особистісних смислів, а не на поверхове їх засвоєння), тобто розвиток «Я» йде через «діалог», через усвідомлення не фрагмента цілісної життєдіяльності, а самої цілісності, що передбачає імітаційно-рольове відтворення життєвих ролей і ситуацій.

Особистісно орієнтована ситуація – це завдання, навчальна проблема, яка сприяє можливості створення для того, хто навчається, особистісної дії, а саме: побачити себе у спілкуванні з іншими, оцінити свої дії і досвід, розробити життєву програму тощо.

До особистісних (рефлексивних) дій того, хто навчається можна віднести: досягнення бажаних результатів, вибір ступеня складності завдання, оцінка досягнутих результатів у навчанні, самостійне прийняття рішень, моделювання свого життєвого шляху, виявлення особистісних проблем, самовизначення щодо життєвих цінностей [7, 189-190].

Сьогодні у вузах застосування особистісно-орієнтованого навчання по великому рахунку утруднено його недостатньою розробленістю на інструментально-технологічному рівні: засвоєння змісту освіти повинно базуватись на суб'єктивному досвіді тих, хто навчається (студентів). Але як проектувати відповідно до навчальної програми, такий зміст освіти – невідомо. Орієнтація на освітні цілі: наочуваність (або вміння і хотіння навчатись), соціалізація, самовизначення, самоактуалізація, саморегуляція, розвиток індивідуальності – також технологічно незабезпечений.

Проблема критеріїв та вимірювання результатів особистісно-орієнтованого навчання не розв'язана. Педагогічний моніторинг зводиться до технопрактичної оцінки знань, умінь і навичок (особливо при широкому

розповсюдження дидактичного тестування).

Таким чином, особистісно-орієнтована освіта з державної позиції – складна і дорога, з педагогічної – технологічно незабезпечена.

Для того, щоб визначити ефективність освітньої технології, проведемо порівняльний аналіз за основними кваліфікаційними ознаками [9, 25-31], як це робив В.Г. Селевко Він звертається до трьох парадигм освіти, які актуальні в сучасній освіті.

Їх вибір визначається спеціальністю, змістом навчальної дисципліни, суб'єктивним, професійно обумовленим досвідом педагога.

Інноваційними компонентами розглянутих освітніх парадигм є ключові компетенції і ключові кваліфікації. Реалізація даних ключових компонентів відбувається через державні стандарти, які розраховані на результати освіти, виключаючи ключові компетентності, ключові компетенції і ключові кваліфікації. Розвиток такої багатомірної соціально-психологічної і професійно-педагогічної освіти вимагає нових технологій і засобів навчання, виховання і розвитку, а також нової організації навчально-виховного процесу.

Досліджу вальний параметр	Парадигми		
	Когнітивно-орієнтована	Діяльнісно-орієнтована	Особистісно-орієнтована
Технології навчання	Досліджують пояснювально-ілюстративні методи навчання. Широко використовуються способи активізації пізнавальної діяльності. Перевагу має авторитарний стиль взаємодії педагогів с тими, хто навчається.	Досліджують інформаційні (дидакто-центричні) технології навчання, які основані на концепції інтеріоризації, характеризуючої перехід зовнішніх дій в розумові. Головне формування системи розумових і практичних дій. Перевагу має адаптивний стиль взаємодії педагогів з тими, хто навчається.	Домінують анти центричні технології навчання, застосовані на теоріях розвиваючого і проблемного навчання. Акцент робиться на формуванні узагальнення способів навчально-професійної діяльності і організації само регульованого учіння. Перевагу має гуманно-особистісний стиль взаємовідносин педагога і тих, хто навчається.

Механізмом стимулювання інноваційних пошуків шляхів реалізації нової стратегії освіти є технології інтерактивного навчання.

Застосування в практику роботи професійної школи інтерактивних технологій дозволяє ефективно підвищити якість освіти, його економічну ефективність, забезпечити соціально-професійну захищеність особистості.

Значення інтерактивних технологій полягає у забезпеченні досягнення ряду найважливіших освітніх цілей:

- стимулювання мотивації та інтересу в галузі виучуваних предметів у загальноосвітньому плані;
- підвищення рівня активності і самостійності тих, хто навчається (студентів);

- розвиток навичок аналізу, критичності мислення, взаємодії і комунікації;
- зміна установок (на співробітництво, емпатію) і соціальні цінності;
- саморозвиток і розвиток завдяки активізації мислєдїяльностї і діалогїчній взаємодїї з викладачем та іншими учасниками освітнього процесу [5, 4].

Повернімося до вищезгаданих освітніх парадигм. Якщо ми виходим з того, що інтерактивні технології забезпечують взаємозв'язок навчальної діяльності і професійного розвитку особистості, то нас задовольняють діяльнісно-орїєнтована і особистісно-орїєнтована парадигми.

Ми погоджуємося з думкою Е.Ф. Зеєра, А.М. Павлової, Е.Е. Симанюк про те, що на кожному етапі (навчання) виправдана одна із розглянутих парадигм освіти: на першому етапі – когнітивно-орїєнтована, на другому – діяльнісно-орїєнтована і на запланованому етапі особистісно-орїєнтована.

На їхню думку професійний розвиток особистості відбувається протягом трьох етапів: початкового, основного і заключного.

Початковий етап охоплює перший рік навчання. Його мета адаптація випускників шкіл до нових умов навчання. Для цього необхідно формування таких навчальних умінь, як планування і організація свого часу; аналіз навчального матеріалу, розв'язання проблем, які виникають у процесі навчання та інші. Початковий етап є базовим для наступного основного етапу. Для основного етапу характерне виконання переважно навчально-виробничої діяльності, найбільше особливістю якої є розв'язання навчальних завдань виробничого характеру. Орїєнтовно основний етап включає 2-3 роки навчання. Мета даного етапу – навчити учнів розв'язанню навчально-виробничих завдань. До них відносяться типові виробничі задачі, завдання і вправи. Головне – формування умінь і узагальнених способів дій, так званих ключових компетенцій.

Професійний розвиток особистості і формування його діяльності на заключному етапі будуються на базі вже сформованих на попередніх етапах навчання навчально-професійних умінь і особистісних якостей. Специфіка цього етапу полягає в наступному: навчальні задачі переважно носять характер професійної діяльності, форми підготовки наближені до видів майбутньої діяльності. Новоутворення які досягаються на даному етапі, професіоналізуються. Орїєнтовно заключний етап охоплює 3-4 рік навчання. Мета цього етапу – навчити тих, хто вчиться (студентів) розв'язувати навчально-професійні задачі. Треба передбачити формування таких професійних умінь, як планування і організація своєї професійної діяльності, її аналізу і корекція, розв'язання професійних задач, виявлення проблем у своїй професійній діяльності і шляхи їх розв'язання, уміння будувати взаємостосунки в професійних групах, аналіз професійно-технологічних ситуацій [2, 27-28].

Такі твердження відбивають в певній мірі сучасну модель підготовки вчителя, а врешті решт й інших спеціалістів.

Застосовуючи в навчальному процесі інтерактивних технологій можна і потрібно не дотримуватись такої послїдовностї. За суб'єкт-суб'єктної взаємодїї через застосування різних форм і методів у процесі колективної, групової,

індивідуальної роботи; у процесі дискусій і ділових ігор формуються всі перерахованні вище якості і компетенції. Для цього застосовуємо інтерактивну лекцію, інтерактивні практичні і лабораторні заняття.

Впровадження у навчальний процес нових педагогічних та інформаційних технологій - це не заміна однієї «поганої» технології на іншу «добру», а, насамперед, перехід вищого навчального закладу до нового якісного стану, який, власне, потребує перепідготовки викладачів, оскільки частка всіх інноваційних процесів залежить від творчої активності педагогічного колективу. Доля технологічних інновацій у вищому навчальному закладі значною мірою залежить від становлення суб'єктності педагога, тому що особистість викладача та його світоглядні установки безпосередньо позначаються на змісті освіти.

Сучасному вищому навчальному закладу потрібний викладач з іншою типологічною структурою особистості. Це повинен бути суб'єкт лабільний, спроможний до саморозвитку і самовизначення в ситуації, що постійно змінюється, відкритий до соціального замовлення освіти (суб'єкт, що розуміє своє професійне призначення, сприймає педагогічну діяльність у якості важливого пріоритету, спроможний і готовий до постійного перенавчання і поновлення знань, умінь і навичок щодо організації навчальної діяльності студентів» [1, 167-168].

«Ще одним наріжним каменем успішності інноваційних змін у вищій освіті визначено наявність ефективного *індивідуально-орієнтованого стилю спілкування між педагогом і студентом*. Взаємно зацікавлене, співробітницьке спілкування може призвести до індивідуалізації процесу фахового розвитку студентів.

Реалізація цієї вимоги завжди залежала від специфіки педагогічної системи, значною мірою від викладача, його фахової компетентності та інших індивідуально-психологічних характеристик, а також від індивідуальних особливостей студента. Існує можливість враховувати індивідуальний розвиток не кожного окремого студента, а груп студентів, що володіють подібними особливостями. Для цього необхідно розробити класифікацію, створити діагностичний інструментарій, скомплектувати різнорівневі завдання, що виявляють ступінь індивідуальних здібностей студента. Індивідуалізація фахового розвитку сприяє студенту також у формуванні в нього індивідуального стилю своєї навчальної діяльності. Допомогти студентові сформуванню цього стилю навчальної діяльності – означає допомогти йому знайти свої специфічні, оптимальні засоби пристосування до навчальних ситуацій тощо. Основний ресурс для цього – засвоєння студентами базового змісту освіти, але *індивідуально неповторним засобом*» [6, 41-42].

Застосування інтерактивних технологій навчання у вищих навчальних закладах залежить від певних умов:

- минулого і теперішнього досвіду студентів;
- наявності мотивації навчання;
- атмосфери комфорту і взаємоповаги;
- визначення цілей навчання;
- активного прилучення учасників до процесу навчання;
- врахування здібностей (темперамент, сприймання, спеціальність);

- учасники заняття керують навчальним процесом (погляд, ідея, тема реферату);
- надання можливості самореалізації і самоконтролю учасникам навчального процесу.

Розв'язання питання підготовки студентів до впровадження інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів вбачається в організації цілеспрямованого процесу, який сприятиме формуванню психологічної, теоретичної і технологічної готовності майбутніх вчителів до застосування спеціальних знань в їхній професійній діяльності.

Уміння здійснювати навчання учнів за інтерактивними технологіями пов'язане зі здібністю вчителя проектувати та подавати матеріал на уроці (циклі уроків) у цікавій формі, за допомогою активних методів навчання для формування у дітей міцних знань та наукових уявлень про оточуючий світ. Майбутні вчителі повинні вміти підбирати та групувати навчальний зміст уроку, реалізувати його за допомогою методів навчання, вміти ставити мету уроку, організованого за інтерактивними технологіями, методично правильно проводити такі уроки. Значною мірою ці проблеми можуть бути розв'язані у процесі вивчення студентами спецкурсу «Особливості підготовки та проведення уроків у початковій школі за інтерактивними технологіями» [6].

Викладач керує навчальним процесом і фактично є регулювальником у розв'язанні певних проблемних завдань і задач. Навчання за інтерактивними технологіями відбувається переважно у формі тренінгу. Для успішного формування професійних якостей особистості велику роль відіграє корпоративність (приналежність до групи, ідентифікація з нею). В діяльності будь-якого колективу важливе місце займає об'єднання і згуртованість для досягнення певної спільної мети. Тренінг сприяє розвитку тактики згуртованості колективу, поглибленню процесів саморозвитку, подолання психологічних бар'єрів, які заважають повноцінному самовираженню.

Таким чином, на сучасному етапі здійснення професійної педагогічної освіти інтерактивні технології задовольняють всім вимогам Державних стандартів вищої освіти і можуть бути широко застосовані у практиці організації навчального процесу вузами України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта України і Болонський процес: Навчальний посібник / За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В. Грубінко, І.І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: кимпетентностный подход: Учеб. пособие. – Москва: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
3. Комар О.А. Модернізація сучасного навчально-виховного процесу / Зб. наукових праць. Частина II. – К.: Міленіум, 2005. – С. 159-166.
4. Комар О.А. Технологічний підхід до підготовки майбутніх вчителів: Матеріали III міжнародної конференції «Актуальні проблеми сучасних наук: теорія та практика. – 2006». – Дніпропетровськ. – 16-30 червня 2006. – С. 37-40.

5. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов. – Волгоград: Учитель, 2004. – 91 с.
6. Пометун О.І., Комар О.А. Підготовка вчителів початкових класів: інтерактивні технології і ВНЗ. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – 65 с.
7. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; За ред. З.Н. Курлянд. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2007. – 495 с.
8. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе дидактического и методического усовершенствования УВП. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 288 с.
9. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.